

Orient / Occident: l'atracció continua

L'atracció per Orient entre els occidentals no és un fenomen nou, sinó que ha estat constant des de fa un segle. Com tants d'altres, els intel·lectuals catalans també han estat oberts a la filosofia i l'estètica orientals en moments, sobretot, de desorientació.

Des del modernisme (com a mínim) una certa fascinació per l'Orient ha estat una constant en les diverses expressions artístiques a Catalunya. Les plàstiques, sobretot, amb noms com ara Miró i Tàpies; però també les literàries, que poden presentar mestres de la talla de Marià Manent o Joan Brossa.

En això, cal dir que no represen-

ments determinats. I quins serien aquests moments? Moments de desorientació, és clar.

No és un simple joc de paraules: el preu de l'èxit planetari sense precedents de la cultura occidental són les crisis d'identitat periòdiques que ens porten a qüestionar-nos-ho pràcticament tot, des dels nostres orígens fins als objectius que perseguim i els motius que ens

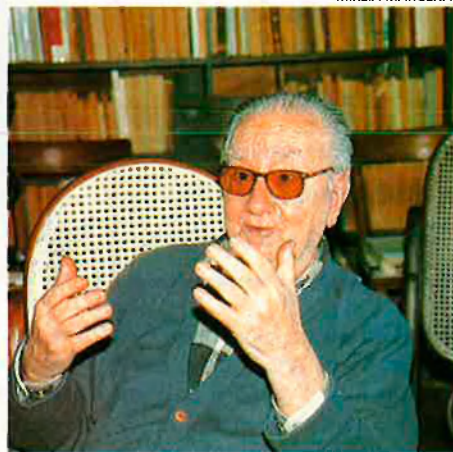
de l'ésser humà, va percebre la verdadera estructura de l'univers, el funcionament de les reencarnacions i amb el seu exemple va definir per a la posteritat l'existència com un camí d'alliberament; i així va esdevenir un ésser totalment evolucionat, és a dir, un Buda.

Apuntar-se a aquest tipus de visió de la vida i la realitat, com ho van fer en el seu moment els Beatles, era una manera de manifestar l'oposició a la cultura establerta. Apuntar-s'hi ara, trenta anys més tard, com ho ha fet Bernardo Bertolucci, seria una manera de manifestar el malestar que provoca tot això que ens envolta i i el desig de distanciar-nos-en tant com sigui possible. Però és el que diem: no hi ha res que no torni, en aquesta vida, si més no a Occident. Fins i tot un passat tan inconfessable com el dels anys seixanta.

Mireu si no: una de les tendències actuals més evidents del món editorial europeu en general, i català en particular, és la de l'interès per les diverses cultures orientals. La bella Arundhati Roy (Premi Booker 1997 amb *El déu de les petites coses*) encapçala la llista dels llibres de ficció més venuts en català, després de l'atenció que ja havien motivat a casa nostra, aquests últims anys, els principals revitalitzadors de les lletres angleses contemporànies: Timothy Mo, Kazuo Ishiguro, Hanif Kureishi, Vikram Seth, Romesh Gunasekera o Rohinton Mistry. Tots, fills de l'antic imperi. Tots, carregats d'històries per explicar en un moment de sequera argumental manifesta

ARXIU

MIREIA MARGENAT

Marià Manent i Joan Brossa. Aquests dos intel·lectuals catalans han rebut influències de l'art i la filosofia oriental.

tem (per una vegada) cap peculiaritat: som ben bé com els altres occidentals. I les raons per les quals els occidentals, en general, s'han interessat per l'Orient han anat sempre lligades als moments històrics en què vivien, de Schopenhauer a Kerouac, de Wagner als Beatles.

Deixant de banda la qüestió de fins a quin punt aquest interès el provoca una necessitat genuïna o de si es tracta potser, només, de gestos oportunistes, el cas és que la fascinació per l'Orient és un fenomen que se sol produir en uns mo-

mouen a fer-ho. I això, tant en el camp de l'ètica com en el de l'estètica. D'aquí l'èxit, també repetit, d'un clàssic com ara *Siddharta*, de Herman Hesse. És una història paradigmàtica: el príncep Siddharta tenia vint-i-set anys i no havia sortit mai del seu palau; desconeixia què era la vellesa, la malaltia i la mort perquè el seu pare havia volgut evitar-li'n l'experiència rodjant-lo d'un entorn artificial de felicitat; però malgrat aquest punt de partida tan poc favorable va aconseguir ser el primer home que, alliberant-se de la ceguesa congènita

entre els estilistes de la metròpoli.

Potser qui més ha estudiat aquest interès occidental recurrent per les idees que provenen de l'Orient és Carl Jung: un dels primers que ha alertat del perill de caure en l'error, d'altra banda força habitual, d'abandonar els fonaments del pensament occidental per a perdre's en una boira de termes i d'idees sorgits de psicologies ben diferents. Per a Jung, els trossos del pensament oriental cal utilitzar-los no pas calcant les maneres de fer de l'Orient, sinó enriquint la comprensió de la feina que encara ens queda per fer en la nostra pròpia cultura. Diu Jung: "En la nostra cultura cristiana, l'esperit, i la passió per l'esperit, van ser durant molt de temps els valors més elevats i les fites que més mereixien ser assolides. No va ser fins després del declivi de l'Edat Mitjana, al segle XIX, quan l'esperit havia començat a degenerar en intel·lecte, que es va produir una reacció contra l'insuportable dominació de l'intel·lectualisme. Aquest moviment, certament, d'entrada va cometre l'error, d'altra banda explicable, de confondre l'intel·lecte amb l'esperit, i d'acusar aquest darrer de les atzagaiades del primer. L'intel·lecte, de fet, esdevé nociu per a l'ànima en el moment que gosa prendre possessió de l'herència espiritual. Una facultat per a la qual no està capacitada, car l'esperit és més elevat que l'intel·lecte, en el sentit que no solament el conté, sinó que conté, a més, els sentiments. És una direcció (o un principi) de vida que s'esforça per assolir cotes enlluernadores i sobrehumanes. Oposat a aquest, hi ha el principi fosc, femení, de tocar de peus a terra (*yin*), i la seva capacitat emotiva i instintiva que abasta des de les profunditats del temps fins a les arrels de la continuïtat fisiològica. Sens dubte, aquests conceptes són percepcions essencialment intuïtives, però no en podem prescindir si allò que busquem és intentar de comprendre la naturalesa de l'ànima humana. Els xinesos no n'han pogut prescindir perquè, com palesa la història de la seva filosofia, mai

En el món de les arts plàstiques, a Catalunya, Antoni Tàpies ha treballat molt sota una visió orientalista. Un altre pintor català influït per l'Orient fou Joan Miró.

no s'han apartat tant dels fets psíquics fonamentals per a perdre's en la sobrevaloració, l'exageració i el desenvolupament unilateral d'una única funció psíquica. Els xinesos mai no han deixat de reconèixer les paradoxes i la polaritat inherent a tot allò que és viu. Les forces oposades sempre s'equilibren —és el senyal d'una cultu-

Una certa fascinació per l'Orient ha estat una constant en les diverses expressions artístiques a Catalunya.

ra elevada—. La unilateralitat, en canvi, malgrat que pot afavorir un cert ímpetu, és senyal de barbàrie. La reacció que ara neix a Occident contra l'intel·lecte i a favor dels sentiments, o a favor de la intuïció, marca, em sembla, un cert progrés cultural, un eixamplament de la consciència més enllà dels límits, massa estrets, imposats per un intel·lecte tirànic."

"La imitació que fa Occident d'Orient és doblement tràgica en la mesura que prové d'una equivocació contrapsicològica tan estèril com les modernes escapades al ta-

oisme, a les meravelloses illes dels mars del Sud, o a l'Àfrica central, on els actors del 'primitivisme' no fan teatre, alhora que l'home civilitzat occidental s'escapoleix dels seus deures. (...) No es tracta que nosaltres ens posem a imitar o, encara pitjor, que esdevinguem missioners d'allò que ens és orgànicament aliè, sinó que reforcem la nostra pròpia cultura, malalta de mil dolències. I això cal fer-ho ara mateix, i cal que ho faci aquest home europeu tal com el tenim ara, amb els seus llocs comuns, els seus problemes matrimonials, les seves neurosis, les seves il·lusions socials i polítiques i tota la seva desorientació filosòfica."

Aquesta podria ser, doncs, al capdavall, l'explicació del fenomen de la irresistible atracció per l'Orient: tenim una cultura llargament malalta i periòdicament ens posem a buscar remeis exòtics. No es tracta d'una moda, sinó d'alguna cosa molt més profunda.

J. M. Balkin, catedràtic de Dret de la Universitat de Yale, manté que la cultura és un software que heretem en néixer, que modifiquem i ampliem en entrar en contacte amb els altres i que lleguem, finalment, a les generacions futures. A vegades, però, quan topem amb cultures molt diferents de la nostra, es produeixen problemes de compatibilitat i de conversió. La bona notícia és que no són irresolubles. Cal, això sí, esmerçar-hi una certa intel·ligència.

Oleguer Sarsanedas